

kleiner worden. Deels groeit en op het zoo pas gestichte Bonds-bureau telkens en telkens nieuwe vergaderingen geboekt worden. Laat ieder, die dit leest, nagaan of bij hem of haar ter plaatse de zaak met onze knapen en meisjes in orde is en zoo niet, pogingen in het werk te stellen, een en ander zoo gauw mogelijk voor elkaar te hebben. Evenals drie jaar geleden willen we ons overzigt beëindigen met de vier groote steden.

Wat zeggen ons deze cijfers? In 't algemeen dit: dat het aantal doopleden vooral te Amsterdam, Rotterdam en Utrecht onrustbarend is afgenomen, en dat overigens de beweging intensiever is geworden. Wat Amsterdam betreft, zijn de jongelingen zelfs vrij veel achteruitgeboerd. Wil deze stad zich handhaven en vooruitgaan, dan zal de gemeente des Heeren een zwaren strijd met den modernen stadsgeest hebben te voeren. Gelukkig groeien de meisjes er in tal en winnen het zelfs vrij van Den Haag, zammer dat de kleine meisjes een poover figuur maken. Ook de K. V. kon veel beter. Den Haag en Rotterdam winnen het hier, hoewel in alle drie steden het werk onder de jeugdigen van 12-16 jaar achteruitgaat. En dit mag toch niet!

Voorwaar de taak van predikanten, ouderlingen en ook van de gemeentelieden is in dezen tijd in de groote stad dubbel zwaar.

Ja, de gegevens roepen ons toe: Ge zijt er nog lang niet! Zeker, we zijn dankbaar, dat we als Gereformeerden aan de spits mogen staan, zelfs boven Rome uit, dat niet alleen de zedelijke drang, maar ook de kerkelijke dwang kent. We erkennen Gods goede hand over ons. Maar dit make ons niet zelfgenoegzaam. Nergens ruste men voor het cijfer 60 pCt. als minimum bereikt is. Ja, we strijden voor de 100 pCt., al weten we, dat we dat cijfer nooit halen zullen. Het is nu de tijd voor opbouw en geestelijke versterking. Mogen in het bijzonder onze predikanten dit beseffen. Als het ooit een tijd was, waarin eindelijk alle haarkloverij op zij gezet moest worden, dan is het nu. Hoe veel beter kan de tijd niet besteed worden aan de bearbeiding der gemeentelieden, der doopleden speciaal. In deze tijden van débacle en oeconomische hopeloosheid is het behoud van Nederland gelegen in de principieel-sterke jeugd, die niet kapotgeslagen wordt, door welke crisis ook, omdat ze in innerlijke crisis overwonnen heeft. Als onze Christelijk-Gereformeerde broeders deze dingen eens goed overdenken, dan zou de eenheid al heel gauw gevonden zijn. Maar ik vrees, dat we wel zoolang aan de heilige huisjes zullen vasthouden, tot we naar elkaar toe geslagen worden.

Tiel. J. E. KOK.

Avondmaalstoespraken in 1862.

Dr J. C. Rullmann schrijft in Leidsche Kerkbode iets in verband met de door ons aangekondigde brochure van den heer J. de Lange: „De Afscheiding te Leiden”. We lezen omtrent den tijd van De J. H. Donner:

Donner's diensttijd te Leiden viel samen met de opkomst van het Modernisme aldaar. Het allerverst ging daarin De G. van Gorkom. Deze, in 1861 te Leiden bij de Nederlands Hervormde Gemeente bevestigd, bediende er op Zondag 28 September 1862 het Heilig Avondmaal des Heeren. En staande voor de tafel, hield hij o.a. deze toespraak:

„Ik kan mij niet begrijpen, hoe na 18 eeuwen deze maaltijd nog bestaat. Het moet zeker iets aantrekkelijks hebben voor het menschelek hart, hoewel men over dezen maaltijd zeer mystiek gedacht en geschreven heeft. Als men de geschriften leest van sommige geleerden over deze zaak, dan wordt ons verstand in wolken en nevelen gehuld. En men begrijpt niet, wat zij hebben bedoeld, daar het toch niet anders is dan de herinnering aan het overlijden van een vriend, dien wij achten en liefhadden.”

De tafel eindigde met het zingen van een gezang-verse, de aanzittenden stonden op, en andere genoodigden namen hun plaats in.

Toen begon de voorganger opnieuw te spreken over de dwaling, om in het Avondmaal iets anders te willen zien dan de herdenking van een overleden vriend. „De Roomsche Kerk”, zoo sprak hij, „verkocht in de zestiende eeuw aflaatbrieven tot vergeving van zonden. Welk een godslastering! Luther, de waarheid-lievende man, verzette zich er tegen, en vielen met hem.

Zij gingen uit de Roomsche Kerk, en men noemde hen Protestanten. Hadden zij nu de dwalingen ook maar in de Roomsche Kerk gelaten! Doch neen, al spoedig leerde en geloofde men, dat God de zonden vergaf om den dood van een mensch! Wat is godslasterlijker, het eerste of het laatste? Het is heidensch te zeggen, dat God de zonden zou vergeven om den dood van een mensch.”

Aldus werd de grondslag van het Evangelie ondermijnd op dienzelfden kansel, vanwaar Nicolaas Schotsman eenmaal zoo fier voor den Christus getuigd had. En, wat nog het allertreurigst was, thans was er geen enkel orthodox predikant in de Leidsche Hervormde Gemeente, om tegen zulk een ergerlijke Avondmaalsontheiliging vrij en openlijk te protesteerden.

Wel echter in de Christelijke Afscheiden Kerk aldaar.

Op den 19den October toch proekte de leeraar dezer gemeente, de eerbiedwaardige Donner, over Openb. 5:9-11. En met kracht van overtuiging wees hij er op, dat zij geen afgoderij plegen, die, met de schepping en de engelen in het gezicht van Johannes, het geslachte Lam waardig achten, te ontvangen de kracht en rijkdom, de wijsheid en sterkte, de eer en de heerlijkheid en de dankzegging.

Daarbij herdacht De Donner, wat geschied was bij de laatste Avondmaalsviering in de stad zijner inwoning. En uit liefde voor zijn Heiland en om het welzijn der hem toevertrouwde gemeente, getuigde hij er tegen met ernst en nochtans in den geest der liefde. Eindelijk, na een welsprekend woord over de eer, aan Jezus als Verzoener gebracht, vroeg hij de talrijke en stille vergadering: „Geloof gij dat? Geloof gij dat waarlijk? Is zijn bloed u dierbaar?” En daarop besloot hij: „Zegt dan ja, ja, in uw hart, en leeft heilig en vrij als priesters en koningen!”

Het was een aandoenlijk oogenblik, dat onvergetelijk bleef.

Jezus Christus, onze „geachte vriend”....

Prof. Haitjema's bedenkelijke Kuyper-„interpretatie”.

Dr E. D. Kraan schrijft in Geref. Kb. Hoek van Holland etc. over Prof. Haitjema's bijdrage over de Afscheiding, opgenomen in „Onder Eigen Vaandel”. Ook hier moet Dr Kraan dit Afscheidingsnummer weer-spreken:

Met zijn vierde of laatste stelling wil Prof. Haitjema betoogen, hoe de geschiedenis na de Afscheiding van 1834 bewezen heeft, dat ons kerkelijk vraagstuk juist door die Separatie ingewikkelder was geworden dan ooit te voren.

Sprak hij bij de vorige stelling van het liberalisme op z'n smalst, wij zouden bij deze stelling haast zeggen, dat wij hier Prof. Haitjema niet op zijn breedst zien. Het is vooral Dr Kuyper, tegen wien hij zich keert. Tegen hem wordt de eene beschuldiging na de andere ingebracht. „Ik aarzel niet te zeggen, dat in het Kuyperianisme onze Doleerende broeders meer lijnen scheefrokken dan in de beweging der Afscheiding.” (blz. 170). „Jammer genoeg werd hij (n.l. Kuyper) tevens nieuw-Calvinist met principiële afwijkingen van Calvijn's visie op openbaring, wedergeboorte en geloof; en werd hij ook strateeg in zijn veldtochtsplan voor een nieuwe reformatie der kerk” (blz. 169). En iets verder: „zoodra aan Kuyper blijkt, dat die oude „synodale” kerk nog meer taale levenskracht in zich behield dan hij in den aanvang dacht, zal hij, door de hereeniging met de Afscheidenen van 1834 te gaan zoeken, beproeven, het front tegen het „Hervormd Kerkgenootschap” zoo breed en zoo sterk mogelijk te maken.” (blz. 160).

Dit laatste hebben wij, zij het ook met andere woorden, meer gehoord. Maar meest uit Chr. Geref. mond. En uit dien mond konden wij het ook wel begrijpen. De Chr. Gereformeerden zijn nu eenmaal tegen de vereeniging geweest. Willen zij die houding niet verloochenen, dan moeten zij wel allerlei kwaads van de Doleantie en van Dr Kuyper zeggen. De volharding in hun kerkelijke gescheidenheid maakt het hun haast onmogelijk, om de historie van de tachtiger jaren objectief eerlijk te zien.

Maar volkomen onbegrijpelijk is het, hoe een hoogleeraar, die bovendien geheel buiten de kwestie van de vereeniging staat, deze legende navertelt. Want legende is het. Ik durf haast niet te veronderstellen, dat Prof. Haitjema met den Kuyper van 1878 en 1880 onbekend is. En indien hij hem kent, weet hij ook, dat reeds verscheiden jaren vóór de Doleantie, en toen hij nog niet wist hoe deze afloopen zou, Kuyper's ideaal was: één groote Gereformeerde kerk, en dat hij hier-toe ook toen reeds het oog op de Afscheidenen had geslagen. In „De Reformatie” van 7 en 21 Juli en 4 Augustus 1933 heb ik getracht, dit met uitspraken van Kuyper te bewijzen.

Het is goed, de fouten, die in de constructie van het beeld der historie van deze zijde zijn begaan, in het licht te stellen. Haitjema kan Kuyper niet verstaan, omdat hij nog nooit getoond heeft, Calvijn te kennen. Wel heeft hij Calvijn weersproken, en dat juist op de essentiële punten.

Paasch-ontbijt.

In „De Bazuin” (Op en Om ons Erf) nam ik volgend bericht op:

In het Kerkbeurtenblad van de Ned. Herv. Gem. te Amsterdam blijkt uit de mededeelingen van Dr M. J. A. de Vrijer, dat deze een gemeenschappelijk ontbijt heeft georganiseerd op Paschen. In het nr van 24-3-34 staat:

Dan voor ons gemeenschappelijk ontbijt in „Irene” op Paaschmorgen 1 April half 9—half 10, (ontvangen) Mevr. V. L. f 25; mevr. W. f 25; N. N. (door den heer D. V.) f 25. In de Luth. Diac. Inr. wil men uit liefde de 600 eieren koken. Dus dat is alles heerlijk. Mevr. G. A. eenige boeken.

En in het nr van 7 April '34:

De ontbijtmaaltijd op Paaschmorgen in „Irene” was hemelsch. De Heere was in ons midden.

Dr Dijk, het bericht overnemende, voegt zijnerzijds in Haagsche Kh. eraan toe:

Wil men nu waarlijk de oude liefde-maaltijden in ere herstellen?

Ik vrees, dat het zwaartepunt hoe langer hoe meer van de Kerk wordt gelegd in den intiemeren kring en van den officiëlen eeredienst in de genoegelijke samenkomst.

Het Labadisme komt weer op.

Reeds in 1920 heeft Dr Kuyper mij voor deze gevaren gewaarschuwd.

Ge zult, zoo zei hij in een persoonlijk gesprek, met dit Labadisme veel last krijgen.

En mij dunkt, een harde, vurige werker als Dr de Vrijer, die in zijn Ethisch-Gereformeerd zulke ware dingen heeft gezegd, ziet deze gevaren evengoed als wij.

Maar we beloven wonderlijke dingen.

De bloedspraak en de dochter van Jesta.

In „De Groene Amsterdammer” schrijft Prof. Dr D. Cohen over het lot der Joden. We lezen:

Het lot der Joden.

Twee herinneringen. — Nog zie ik mij zelf als kind gebogen over een courant, waarin een proces te Xanten uitvoerig was beschreven. Een Jood stond er onder beschuldiging een kind te hebben vermoord, om het bloed te gebruiken bij het ceremonieel voor het Paascheest. De aanklacht leek ongehoord en ons kinderen, die den ganschen ritus kenden, meer dan dwaas. Hoe kan, vroegen wij ons toen al af, vlak bij de grens een dergelijke beschuldiging tot een aanklacht voor den rechter leiden? Maar de naam Xanten is er mij mijn geheele leven door in de gedachten gebleven.

En dan de tweede herinnering: ettelijke jaren geleden; een groote zaal te Rotterdam, tot in de uiterste hoeken gevuld. Wederom een bloedsbeschuldiging, nu in Rusland. De Jood Beilis was er van hetzelfde misdrijf aangeklaagd. Wij, als sprekers, namen het proces als uitgangspunt voor een betoog ten gunste van het Zionisme. Beilis zelf werd vrijgesproken.

Maar het Joodsche volk niet. Vanaf de twaalfde eeuw al gaat dit sprookje door de landen: dat tegen het Paascheest de Joden een Christen moeten vermoorden om zijn bloed te gebruiken. Men zegt dat het ontstaan is, omdat een stalknecht zich zelf van schuld wilde vrij pleiten en daarom een Jood aanklaagde. Doch de oorsprong doet er niet toe. Het verhaal is in den loop der eeuwen telkens en telkens weer opgedoken en heeft honderden, zoo niet duizenden Joden den marteldood doen sterven. Uit Heine's „Rabbi von Bacherach” weet men, dat de verdenking alleen reeds gansche gezinnen kon doen vluchten. Scharen Joden zijn er uit Duitschland om uitgeweken; tot in Voor-Azië heeft het sprookje zich verspreid. Tientallen malen hebben kerkvorsten en rechters verklaringen gepubliceerd, dat het verhaal volkomen onwaar was en op bedrog berustte; evenzoo vele, ja nog meerdere malen is het opnieuw opgedoken en heeft het in al zijn gruwzaamheid en met al zijn noodlottige gevolgen zich vertoond. Op geen schijn van waarheid berustend heeft 't telkenmale opnieuw zich verheven als een grimmig spook dat door de Joden als het allerergste werd gevreesd.

Inderdaad, het werd door de Joden op het allerergst gevreesd.

Het werd zoo erg gevreesd, dat het de exegese van het verhaal van Jesta's dochter eeuwen lang in bepaalde richting heeft beïnvloed.

Want reeds in de Middeleeuwen zei men van de Joden: Ze vermoorden kinderen. En als dan de Joden zeiden: dat is niet waar, dan wezen de anderen op het geval van Jesta. Die had dan toch ook maar een mensch, zijn eigen kind, gedood. En had het zóómaar beloofd.

En toen heeft men van Joodsche zijde, om zich tegen de aanklacht, en het z.g. ervoor aangevoerde „bewijs” te verdedigen, gezegd: die dochter van Jesta is niet gedood, ze is alleen maar „gewijd” tot een non-nenleven.

Zoodat velen meenen, dat die opvatting komt van Joodsche zijde.

Intusschen verzoek ik vriendelijk, mij geen brieven erover te schrijven. Want ik ben geen Jood en ook geen Jodenhaat.

„Levende kerk” en „bolster”.

Prof. Dr H. Visscher, onzen lezers bekend, heeft voor Hervormde jongelingen gesproken over de Afscheiding. Da Boeijsing neemt daarvan goede nota. In „Het Kerkblad” (Haarlem e.o.) zegt deze:

Van te voren stond wel vast, dat Prof. Visscher ter vergadering van de Herv. Geref. Jongelingsbond, bij alle waardeering voor de Afscheiding, haar toch niet zijn flat zou geven. Doch ook nu weer is gebleken, hoe zwak de gronden voor die weigering zijn.

En waren die aangevoerde gronden nu maar juist, dan zou een bespreking althans mogelijk zijn.

Maar de geschiedenis wijst hun onjuistheid duidelijk uit. En ik moet daarom reeds direct mijn teleurstelling er over uitspreken, dat op zulk een vergadering, door zoo gezaghebbende mond, een zoo onzuivere voorstelling van zaken is gegeven.

Onjuist en onzuiver. Want 't is niet waar wat Prof. Visscher beweert: „De scheidsdaad wortelt in het misverstand, waardoor de kerk en de haar opgedrongen organisatie vereenzelvigd worden.”

Het misverstand bestaat alleen bij den spreker. De Afscheiding heeft die twee, welke hij in zijn rede onder anderen noemde „de levende kerk en de bolster van